

17-ը. Անիէլ Գոմ (սեռ. Անիէլ Գոմ) փառաւ. 140—142, 206, 212, Ագաթ. 596, 650, Փարս. 184, Խոր. 49, 79, «Ինքնին Անգեղ տան», Ջեմեր 24—28, 35 եւ շար. Ընդ մէջ երկուց Ծովաց եր Զինեմե-տուի վրայ (տե՛ս վերեւ էջ 89), յառաջեորդ (Պայ թագաւորին տանեւ ներքեւ յառաջ) արքունի Ոստան երաւ էր Փառաւ. 212 եւ Արշակ թագաւորին՝ Պայայ Նախորդին օրով Գրաստաման Ներքինապետի կառավարուած (Փառաւ. 206)։ Պառաւախ Անիէլ Գոմ անունը տուող գլխաւոր տեղն էւ Գ. դարուն արքունի գանձերէն մին էր Անիէլ «սմուր բերդը» Փառաւ. 142, 206, վերջէն իբր եպիսկոպոսանիստ «Կրչիւս կոչուած ժողովոց արձանագրութիւններուն մէջ (Labbe, Coll. conc. 3, 588), Պրիկպիտի քով 1, 34, 16 bell. Pers. Խորիւր Ենծիկաւ աղաւաղ ձեւով (Անգեղ օրան մը ճամբու հեռաւորութեամբ), սար. Aggel (նախկին Aggelâyê) Josua Stylites ed. Wright էջ 46, 19 = Assemani 1, 273 (յամբ 503), 2, 82, Zacharias Rhetor 155, 251. Joh. Ephes. de beat. orient 143, 183, այժմ Egiil* Տիբրիս արեւելագետին՝ Արդանա-տուի վրայ. Անգեղէն անունն առաւ Անգեղ տան գաւառը կը կոչուէր լու. Ingilena Cod. Justin. էջ 139 (յամբ 528), յն. Դսղիկոյ, կարգւած Դսղիկոյ Գեորգ. Պարսիկ հաստիկոտոր 14, Կերեւայ թէ Զ. դարուն մէջ Անգեղ տանը Մեծ Ծովից դաւաճողին հետ ձուլուած է եւ անունն կոչմանն սար հետ կ'անհետանայ, երբ Մեծ Ծովից 59 լին Նիփիդիոս անուն տակ եւ Անգիլի միացուցան վերին-Միջագետք գաւառին հետ։

(Ընդհանրութիւն)

Հ. ԿԻՐԱՅՍՅԱՆ

ՄԱՅՆՆԱԽՈՍԱԿԱՆ

ԹՈՓՉԵՆԻՆ՝ ԼՂԱՍ. ՍՐԱՅՈՒՆՆԵՐԸ

Անցեալ տարի արգէն կիմացուէր, թէ Ե. Թոփչեանի «Լոյս» սեղանի օրացոյցը իւր նպատակայարմար բովանդակութեամբը չստարակութեան համակարանաց պիտի արժանանայ, թէ այս համակարանք վաստկուած է Եարգելի Հրատարակիչն իսկ այս տարւան «Լոյս» ին յա-

ռաջարանին մէջ կը ծանուցանէ։ Ահա անշարժի փաստ մը թէ ժողովուրդը գնահատել գիտէ, միայն թէ քաջ ծանշալու է անոր պահանջը, ըստ այնմ պէտք է յարգարել գործքն եւ առեւեր զնել։ Թոփչեան ըմբռնած է նախ ժողովրդեան պահանջը ու պէտքը եւ ըստ այնմ կը դիմէ իւր նպատակին, որ է կ'ենթադրուի ժողովրդեան մտաւոր զարգացման նպաստել եւ հայկական նորոգեալ ու յուսալից ապագային կազմութիւնը դիւրացնել։ Սակայն իրիթալով թէ կրնայ իբր մարդ մուրակման հոս հոն զարտադրել ու շեղել իւր կոչմանն, ինքնին իսկ ընթերցող հասարակութեան դիմելով կը խնդրէ հետեւեալ հարցմանց պատասխանել. 1. «Ի՞նչ սխալներ — (փաստերի, մտքերի, թուերի) — են նկատուած այս կամ այն յօդուածում»։ 2. Ո՞ր բաժինը կամ յօդուածը անհասկանալի ու անմատչելի է, 3. Ո՞ր բաժինը կամ յօդուածը ամենից շատ հետաքրքրական է եւ 4. Ի՞նչպիսի փոփոխութիւն է ցանկալի։ Այս հարցմանց մեր մոռ մի պիտի չպատասխանենք, այլ ընդհանրապէս։

Այս տարի «Լոյսն» իւր ծաւալն ընդարձակած եւ 650 սիւնեակով պատկանելի հատոր մը դարձած է, կը գիտուի նաեւ ապագրական վերապիտեմուն եւն նուազում։ Բովանդակութիւնն ալ լաւ է եւ ընդհանրապէս նպատակայարմար։ Ինչ ինչ յօդուածներ զարգարուած են պատկերներով՝ որոնցմէ կը յիշենք։ Սաւմատեցի կանայք (էջ 139), Լեհաստեցի հայեր (էջ 183) Աղթամարի վաղը (էջ 198), Ռուսացի այր եւ կանայք (էջ 226 եւ 230), 2օրս գունատիպ տախտակք այլեւայլ հանգուցեալ անձնաւորութեանց կենդանագիրներ. 4. Մատաթիա Գարագաշեան։ 4. Մանուէլ Քաշուհի, Ներսէս Հասկանեան եւն եւն։ Այս վերապարագի յիշատակութենէն վերջը մանրամասնութեանց ինչպէս։

Մեր անցեալ տարւան Մատենախոսակա-նին մէջ «Լոյսին» բովանդակութիւնը յաւալ բերելով անցած էինք ինչ ինչ թերութեանց վրայէն, զորոնք այժմ ալ նկատելով հարկ կը համարինք քանի մը խոսքով յառաջ բերել, մանաւանդ որ ինքնին իսկ Մեծագոյ, Հրատարակիչը այս բանը կը ցանկանայ — Օրացոյցին մէջ անկերբու ու մեծ պահատուցութիւնը կը թուի մեզի նշել կամ նման գիտական նիւթերու խճողումը։ Այսպէս Հայերը բաժինն մէջ (էջ 135 — 235) Եսեւէ ետեւ կը խօսուի Սալմաստի, Ղարմի, Բուժանիայի-Պուլիպիայի-Սերպիպիայի ճրանուա-

Գ. Հայոց այն ամէն գաւառներն են համար, որ Արածանուց շուրջն են։ Լեզիւնից նախ Գ. Հայոց գաւառներուն վրայ կը խօսի, իսկ յետոյ Նիփիդիոս ընթացքի վրայ՝ Արածանուց հետ միասին ենք։ Առաջ իմաստին համեմատ Գորիս գաւառին ետքը վերջինս մը զննել է։

Ըստ այսմ Նիփիդիոսի տակաւին ծանօթ էր Անգեղ տան, իսկ Նիփիդիոսի ըստին ալքարահագրութեան ալ եւս ծանօթ չէր։ Ար յետագոյն Անգեղ տանը կը յիշեն ըսկ իրենց հնագոյն աղբիւրներուն կը հետեւին, այսպէս զոր օր. Անգեղի 38՝ Նիփիդիոսի 49, 78—79։

է Egiil ստորագրութեամբ՝ Taylor քով JRGS. 35 (1875) էջ 36, Գիտարեւել-Վիդիէ ու թ ժամ հեռու։ Egiil ձեւն ստորագրութեան է. Հայոց բերքին մէջ Անգեղ պէտք էր ԵՍՎ՝ *Angegh, *Angiegh.

լի, Լեհաստանի, Զաւայի, Ղուխուայի եւն եւն
Հայերուն վրայ, մինչ ընթերցողը աւելի գոհ կը
մնայ եթէ երեք չորս տեղւոյ Հայերու վրայ
կարգադր ընդարձակ տեղեկութեամբ ու հմուտ-
ութեամբ գրուած յօդուածներու մէջ, քան եթէ
հարեւանցի սողուած բազմաթիւ գրուածքներ,
Բժշկութիւն ու Առողջապահութիւն մասը
այս տարի ոչ միայն ծաւալով նուազած է, այլ
եւ ընտիր ընդարձակ կտոր մը կը պակսի, եթէ
ի բաց առնուիք Պրոֆ. Լեմբերգի Անատմանը
խնամմելու վրայ կանոններուն թարգմանու-
թիւնը: Հոս եւս լուազոյն կ'ըլլար զետեղուած
Նիթերը քիչ մ'աւելի ընդարձակ բռնել: —
Ուրիշ եւ մեծագոյն թերութիւնը՝ զոր կը նկա-
տենք «Լոյսին» մէջ է Վէլպ կոչուած կտորը:
Ըստ մեզ այս վերնագիրը կրելու իրաւունք ան-
գամ չունի այն Սերմնացան վերնագիրը կրող
երեք թուղթը: Չենք ըսեր թէ Հեղինակը վա-
հան փարագեան չէ յաջողած, այլ կ'ուզենք
իմացնել, որ զարգանալու սկող ժողովրդեան
մէջ համար յօրինուած Օրացոյցի մը մէջ ժո-
ղովրդեան պիտոյից յարմար վէպուտ պակա-
սութիւնն աններելի թերութիւն մ'է: Այս բա-
ժինը ըստ մեր դատման ամենէն աւելի ընդար-
ձակ բռնուելու է այս կարգի տառարար բովան-
դակութեամբ Օրացոյցի մը մէջ: Բանաստեղծու-
թեան բաժինը թէպէտ գէշ չէ, բայց հոն ոչ
միայն քնարերգական երակով օժտեալ պոէտ-
ներ հիւսիսախորհելու են, այլ նա եւ գիւցազն-
երգիկներն ու վիպական ինչպէս նա եւ քա-
ղաքական բանաստեղծները, թէպէտ այս վերջին
խմբին կարգաւորեալ ներկայացուցիչ կը պակսի
մեզի:

Պատմագրութիւն կոչուած հատուածը
(էջ 273—293) ուրիշ բան չէ, բայց եթէ
ցանկ մը նշանաւոր դիպակ, հայ կաթողիկոսաց
եւն: Ոչ միայն զանց առնուած են ինչ ինչ
նշանաւոր դէպքեր, այլ դարձեալ անցեալ
տարւան «Լոյսին» մէջ գործուած սխալները կը
կրկնուին, որոնց վրայ արդէն «Հանգեսի» մէջ
դիտողութիւն եղած է (Հնգս. փետր. էջ 57):
Այս անգամ քանի մը խօք հայկական նշա-
նաւոր անցից նկատմամբ: Առաջինայ «Լոյսին»
մէջ գոհութեամբ կը տեսնենք, որ հայ կաթո-
ղիկոսաց շարքը մինչեւ Ս. Թադէոս չ'ենք, այլ
այն ստեղծեալ կաթողիկոսաց անունները՝ Ըլլայ
մեր անցեալ տարի ըսած դիտողութեան հա-
մար, Ըլլայ ուրիշ պատճառաւ՝ զանց առնուած
են: Լուս կ'ըլլար եթէ հետեւեալներուն ալ միտ
գրուէր. Հայկայ, Արամայ... տեղ ըստ սեպա-

գրաց Ուրարտեան թագաւորաց անուններն յի-
շատակելու է հանդերձ պատրաստողական նա-
խարանով մը: Զանց առնելու է քանի մը զորու-
ցախառն վկայաբանութիւնները: Աւերող տեղ
քշելու չէ այն առասպելական թուերն ու դէպ-
քերը թէ Ս. Գրիգոր 257ին ծնաւ, Անակ զոսո-
րով Ա. սպաննեց 261, Գառնիի ճգնաւորը կը
գտնէ Գրիգոր Լուսաւորչի մատուցը 390 եւն
եւն: Շտկելու է նա եւ ըստ Նորագոյն քննու-
թեանց ինչ ինչ կաթողիկոսաց ու ժողովոց
թուերը:

Հասարակական Հարցեր տիտղոսով
բաժին մ'ալ տւի «Լոյսը», որուն մէջ Մարդ-
կային ընտանիք վերնագրով «Թուցիկ» գրու-
թիւն մ'ալ ամփոփուած է, որուն ճշդեղնակն է
Խաժաժ ստորագրութեամբ եղած մը: — Այս
էակը մարդկային ընտանեաց ծագումն ու կրած
զանազան փոփոխութիւններն ուզելով ցուցը-
նել, նախ մարդուն ծագումն այսպէս կ'ենթա-
դրէ. «Դեկիայ գիտութիւնը ամէն տեսակ կա-
կանցից հոնք է համարում, որ մարդը սերունդ
է բարձրագոյն կաթնասուններից», միայն վի-
ճել է, ինչպէս, երբ եւ որ կենդանիէն ծա-
գումը «բայց սկզբունքն արդէն ապացուցուած
(?) եւ ընդհանրութեան կողմից արդէն ճանչ-
ցուած է» (?): Թեոյց դարուինականութեան
վարդապետած սկզբունքը յստաւ կը բերէ
«Մարդը մի կենդանի է. նա սիրուն է ստորին
կենդանիներից»: Անշուշտ ընթերցողին աչքին
զարկին մեր գծած երկու հակասական բառերը:
Կարծենք թէ մեր խաժաժը ինք զինքը կենդա-
նիներէ սերած զնեւէն վերջը պէտք չունի բար-
ձրագոյններէն սերած զնեւու, այլ հաճի դա-
րուինականութեան հետ ընդունել թէ «սերունդ
է ստորին կենդանիներից»: Այսչափ պատուող
զգածում է ինքը կարծի որ ունենայ խաժաժը:
Այս իր բրպիւնները: Գառն հիմայ բուն խնդ-
րոյն: Դարվիշականութիւնն այսօր ոչ թէ «ընդ-
հանրութեան կողմից ճանչցուած» է, այլ հիմ-
ցած միջոցաւ ու նշանաւոր գիտնականներէ
կործանուած փյոջուած եմթագրութեանց շի-
նուածք մըն է, որուն աւերակները կ'ուզեն կոն-
գնել ինչ ինչ եանիներ, բայց ի զուր: Երուսա-
ղէմի տաճարն ալ կանգնել փորձողներ եղան:
Արդ այս եմթագրական վարդապետութեան
սկզբանց վրաւ յեցած գրութիւն մը անշայտնի
է, թէ սկզբանց ջրուելով՝ ինքնին կը լուծանի:
Զարմանալին այն է, որ «Լոյս» իր Ընտանե-
կան Օրացոյցը այս կարգի գրուածք մը հիւս-
րընկալած է, գրուածք մը՝ որ ոչ միայն ճշմար-

տու թիւներ չի քարոզեր այլ գպին ըստ կարելի ըն
հանկերտ կ'աշխատի: Սակայն չենք կարծեր, որ
հայ ժողովուրդն այնչափ ապուշ գտնուի, որ
հիմե գուրկ գրուվելու մը առանց մէկ երկուքի
ընդունի: Ուստի հայ դարձկնականներ, որ այ-
լապիկ դարձկնականաց արձագանքն էք միայն,
քանի որ ապացոյց, փաստ չունիք, ձեր գրու-
վելուններուն ուրիշ բան չէք բեր՝ բայց եկե՛ք
imbrem in erilrum georo, Ահա եղած 1, 2
և 4 հարցմանց մեր համառօտ պատասխան-
ները. կը մնայ Յին պատասխանել, որ հետեւե-
կայն եր. «Ար բաժնի կամ՝ յոգու անը ամենից
շատ հետաքրքրական է՝ Գրեթէ իւր ստփոգա-
կան պիտի ըլլայ մեր տուած պատասխանը,
վասն զի գծու արին է որոշիլ թէ որ բաժնը
ժողովուրդն յառաջագիծն թիւն ամենէն աւելի
կրնայ նպաստել: Ամեն մաս ու. յոգու ան կրնանք
բաշ թէ սգուտ ունի. այսպէս Տիդեկատու
բաժնին մէջ Պօստ, Հեռագիր, Անցագիր եւն
Հայերը Բաժնին մէջ է. որոնցք ենին Սալ-
մաստի Հայերը թէ ընդարձակ է թէ կոկիկ
(135—161): Էստ հետաքրքրական է նա եւ
Աւտիագի Հայերը, որուն գրիչն է Ղազ. Ժա՛հ.
Յովսէփեան. միայն գծրախտաբար կարճ կտրած
է (223—233): Կամանց հայցի շուրջը հա-
տուածին գրիչներէն յիշեց Ք.ժ. Բուդուղանը,
որուն յօդուածը արեւ տպագրութիւն կը թո-
ղու ընթերցողին վրայ: Անտապարկար ամեն ըն-
թերցող մեծապէս պիտի հաւնի Գիտութեան
Աշխարհից մասը, ուր թէպէտ երբեք նիւթ կը
բովանդակուի այսինքն բնականեան ճառա-
պայտելին ու Ի՛նչ է եերութիւնը (թարգ-
մանութիւն) և Բապիտու՝ (Արուսեան), բայց
ամփոփ գրութեան օրինակ կրնան ըլլայ, այն-
պէս որ ընթերցողը ասոնցմէ շատ աւելի բան կը
սորվի, քան ընդարձակ ճիւղնցողի գրութենէ
մը: Ստար զրախանութիւնից թարգմանուած
կտորները ստուգելի շատ ընտիր ու տպագրիչ
են. այնպիսի գրութիւն զօրութիւն մ'ունին, որ
անկարելի է որ ընթերցողը չափշտակուի ու
չզմայլի, ահա այսպիսի գրութիւններ կը սկսե-
ժողովուրդը, Լուսագլու է եկե՛ք հայ հեղինակ-
ներէ ալ ըլլան: Բաւարտեղծականը բաժնին
մէջ աչքի կը զարնէ մանաւանդ Չօպանեանին
Հէրիաթը, որ թէպէտ ետքը տուն բան է, բայց
այլափոփութեանց եւ պատկերաց այնպիսի
առատութիւն ու բացատրութեանց այնպիսի
զարգութիւն մ'ունի, որ անկարելի է միեապէս
յօջողան չհամարիլ: Նուազ յաջողած չեն
նա եւ Ազ. Կրատուրեանին միապգած տու-

ղերը ինչպէս նա եւ Խ.Ումանեանին խրճիթում
վերնարով տիտր իրականութիւնը: Ժողո-
վուրդեան ճաշակին յարմար գրուած են Նշու-
նաւոր ղէպերը ու ղէմքերը հատուածին յօ-
գուածները, որոնցմէ յիշեց Ս. Էսհաղիկին,
Էմանուէլ Կարտին համառօտ կենսագրական-
ները եւ Զ. Վարդուհու լիմանակ գործունէու-
թեան Չհամակերն նուիրուած տոյգիւր: Բա-
կան տեղ բոնած է մանգաղա որ հիշատակին
միւսացուցար: Առաջին տեղին կը գրուէ Հ.
Մ. Կարապաշեանի կենսագրութիւնը, որուն
գրիչն Սարուիան կարգաւ որեալ տեղեկութիւն
կու տայ Նշանաւոր բանասէրին ու գրարարա-
գետին վրայ: Մենք լուսագլու ու պատշաճագլու
կը համարինք զայն այսպէս կոչել, քան թէ
պատմագիր: Էստ համառօտ անցուած է Հ.
Մանուէլ Բարեմիի կենսագրականին վրայէն,
որուն կը յաջորդէ Արգար Բովհանեանի եւ
քանի մ'օտարագրի գիտականաց վարքերը:

Քանի մը խոսք ալ «Լոյս» մէկալ Ուրա-
ցոյցներուն վրայ: Ամեն գովութեան արժանի է
«Լոյս» գրպանի օրացոյցը. սիրուն արտաքին
համապատասխան վայելուչ ներքին մը միացու-
ցած է: Բացի զգտական քանի մը պատկեր-
ներէ ունի 5 գունատիպ չքեղ պատկերներ:
Դի.թը բազմակողմանի է եւ այնպէս մ'ըն-
տուած, որ ժողովուրդն ընտանեկան, բնիկու-
կան, արտաքին ու ներքին պիտոյց մեծ ծառա-
յութիւն կրնայ մատուցանել: Երկնք միայն հե-
տեւեալ յօդուածները, Ք.ժ. Բուդուղանի Անա-
պատութիւն ու կախարչութիւն գրեւէ գեղե-
ցիկ ամփոփում մը՝ ինքնին իսկ հեղինակին ձեռ-
քով: Բեզկարում մասին մէջ (148—176) կը
խօսուի պանագան սովորական հիւանդութեանց
ու արվածից ու անոնց դարմանելուն վրայ:
Աստղագիտութեան ու բնագիտութեան վերա-
բերեալ հետաքրքրական տեղեկութիւններ ալ
կան (էջ 186—216): Լա կոկի նշանները մի
առ մի կը բացատրէ Մեծատուրեան «Գի.թանի»,
հրատարակիչը: Ենտց թողնեան ամփոփ կեր-
պով կը խօսի Սպարող ընդհուրութեանց կազմու-
կերպութեան վրայ որոնց վրայ արդէն անցեալ
տարւան «Լոյսի» մէջ աւելի ընդարձակ խօսած
էր: Ասոր կը յաջորդեն Գարիգէլ Այվաղլուգիի,
հայ լրագրութեան հիմնադիր Յար. Ժա՛հ. Ըմեա-
նեանի, Ս. Նապարիտի ու Լէօի կենսագրու-
թիւնները: Մասնեկը կը վերջանայ, ճնային
խորհուրդներ, Գիտական նորութիւններ եւն
տեղեկութիւններով, որ այսպիսի Օրացոյցի մը
մէջ անհրաժեշտ հարկաւոր են: Դժբախտաբար

կը պահէի Զուարճալիք մաս մը՝ որ Նորիպէս գեղեցիկ զարդ մը կը կապուցանէ ընտանեկան (խաղցըններու)։

Իսկ գալով «Լոյս» պատի Օրացոյցին՝ ամենէն յառաջ աչիքի կը զարնէ 12 Հոյ պատաստեղծներու կենդանագիրները, որոնց ամենուն ալ կենսագրականը առանձին յատկութեամբ մը օրացոյցին սկիզբը զետեղուած է։ Զանց կ'ընկնէք արդէն շատ անգամ՝ կենսագրուած քանաստեղծից վրայ խօսիր։ Նորերէն աստիճաններ ԲովՏ. Թուամանեանին է, որ իւր ինքնակենսագրութիւնը գրած է։ Ասկէ կ'իմանանք թէ ոչ թէ բուն բանաստեղծ եղած է, այլ երկրպէս բանաստեղծ ինկած է. թէպէտ ասանց ասոր ալ, պարպապէս գրածներէն ամեն մարդ կրնայ իւր ըսածին ճշմարիտ ըլլալը անշուշտ։ Մենք իւր բանաստեղծութեանց վրայ «Հանգստի» մէջ արդէն խստած ենք եւ իւր նկարագիրը մասնանշիշ ըրած։ ԲովՏ. ԲովՏանիսեանի կենսագրութիւնը գրողը Նոյն պատիւը կ'ընծայէ անոր՝ ինչ որ Թուամանեանի տրուած է. մենք հաստատում ենք։ Չորսնեան՝ որուն կենսագիրն ալ բանաստեղծից շարքին մէջ գտնուած է՝ աւելի գրաբան, Տրապարակագիր եւ ի մասնագիր անուն ունի՝ քան բանաստեղծ։ Սակայն իւր գրած ոտանաւորները վկայ են թէ այս անուն արժանի է. եւ արդէն իւր ամեն գրուածքն բանաստեղծական աշխարհ ու հնչականութիւն կ'ապրէ։ Վերջնական անունն է Ալ. Ծատուրեան, որուն ինքնակենսագրութիւնը այսպէս կը սկսի. «Եւր ծնունդս չգիտեմ», Մեր շրջանը վրայ երեւցած ժպիտը շուտով կը փարատի եւ անոր տեղ կարեկցութիւն մը կը տրիւ վրանիս, երբ կենսագրական յառաջ տանելով հասու կ'ըլլանք թէ ինչպիսի վշտերու, դառն հոգեբանական վրայ եղած է այս բնուած գրիչը իւր պահած հացը քարելու համար։ Ստուգի շատ բանաստեղծներու կենսանքն է՝ զոր կը կարգաւորէ այս կենսագրականին մէջ։ Աւտիք իսահականով կը վերջանայ 12 հինսագրութեանց շարքը, բուն օրացոյցին ամեն մէկ լիցիլին առջեւ ի իրարմ աստեղծեր, Նշանաւոր անձանց խոսքեր, տեղեկութիւններ գրուած են, իսկ լիցիլին ետեւի կողմ, գնացած գիտելիքներ, գուրաւալիք, մարմնամարզութեան վրայ շարունակեալ պատկերազարդ կտորներ, փոքրիկ պատմութիւններ, միով լանիս ժողովուրդը հետաքրքրող ու գոհացնող բազմաթիւ նիւթեր։

Ստուգի մեր եւ կարծենք ամեն մարդու զարմանք կը պատճառէ «Լոյս» օրացոյցներուն

երիտասարդ հրատարակչին այն անհունը աշխատութիւնն ու եւանդը, որով կրցած է բազմաթիւ համալուծող գրիչներու ստատարութիւնը փաստելի եւ իւր Օրացոյցներն այնչափ քաղմակոյմանի նիւթերով քոխացնել, այս բանական չէ. ինքը տակաւին կը նկատի վանդը տարեւորի յատկացնելով ժողովրդեան առասիւ հաստեղծի ընկեր։ Թէ այս պիտի յաջողի մեր հաստատուն յայտնելը, որուն գրառականն է այս տարւան «Լոյսին» հսկայ քալը մը յառաջգիւծած ըլլալը։ Սրտանց յաջողութիւն հայրենասէր գիտնականին։ 4. 2. 2.

— 420 —

Ա Յ Ա Մ Ա Բ Ա Յ Ա Մ

Ժ Ա Ղ Կ Է Փ Ո Ւ Ն Ջ

1 Հայագիտ յիշատակ մը։ Ձ. «Լուսնայ», ամսագրի վերածնունդ։ 2. Հին հայերէնի «ընդ», նախագրութիւնը։

Հայագիտ յիշատակ մը։ Բաւական անհամար թիւեր կը գտնուին Բիւստի Բիւստի Բիւստի Բիւստի P. Peeters քահանային կենաց այն մասը՝ որ Հայ լեզուին հետ աղբիւր ունի։ Դրանք է ի Tournai Ս. Սեպտ. 1871. Գրաքար հայերէնի սկսած է սորիկ 1805, Tronciennexի (Բեզգիտական արեւելեան Գրաքար) եւ Louvainի մէջ առաջին տարւոյցի, ի սկզբանէ գրեթէ առանց զրկի եւ այն թագմալի աշխատութեանը եւ հիւսնագրութեանը պատճառով՝ անընդհատ թեզ հաստատելով, Բիւստի գտնուած ատեն, (ուր 1802 1803) միջոցներուն ասորի եւ արարելոյցները կը սորիկ հայերէն լեզուն գործնականապէս ուսանելու կը սկսի առաջնորդութեամբ Գայեթի կեդրականի մը (Ղ. Ղազարեան), որուն գաղափարութիւնը քիչ ատենին կ'ընդհատուի եւ Ղեւոնդի կը սկսի ինքնաշխատութեամբ հայերէն լեզուն իրեն սեպհականը։ Հայերէնի կեդրականութիւնը (morphologie) Ղեւոնդեանի Porta linguarum orientaliarum սորիկ է. իսկ համալուծողութիւնը (syntaxe) ի սկզբանէ Laueri Armenische Grammatikով փորձած է, որուն տարածականութիւնը տեսնելով՝ իւր քով գտնուած միակ քերականութիւնը, Հ. Աւետիքեանի Քերականութիւնը Հայերէնը (Վերնաւ. 1823) սկսած է գործածել։ Հայագիտ ոչ միայն քաջ գործարարեալ գրած է այսպիսի անհուկ միջոցներով, այլ աշխատհարաւ հայերէնի ալ տիրապետ է իւր տոկոսն աշխատողութեամբ, առաջին գործածած է Kalnzi Գրականութիւնը եւ Finckh Lehrbuch der Neoslavonischen Literatursprache. Հայագիտ տակաւին հայկական մասնաւոր ուսումնասիրութիւն մը չէ հրատարակած, իւր մուտքը Հայագիտաց գաւառի մէջ կը յայտնէ այն երկու մասնաւորագրութիւնը, զոր այս տարւան Analecta Bollandiana XXIV հատարուն մէջ գրած է (էջ 125 128)։ Աւտիք մասնաւորագրութիւն մըն է Գր. Ս. Վեբերի Die katholische Kirche